

*Та допоможуть москалеві
Господарювати
Та з матері полатану
Сорочку знімають.”*

І підросла підлота, і сорочку знімала, та й урешті-решт продовжує це робити, перефарбовуючись ринковою термінологією. Вочевидь не лише в економіці є проблеми. Духовні перевертні наближаються до найсвятішого – до інформаційного коду українства, до духовності, до генофонду національної культури. А небезпека, яка вже на порозі, виявиться у тому, що найменша деформація цих основ дасть мутантів гірших за метастази. Будуть говорити мовою нашою, зможуть зайти формально до храму, мертво-механічно мовитимуть про ідеали, наприклад майдану, але зрадять і пройдуть при першій зручній нагоді:

*“Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять”.*

Вершиною творчості Т.Г. Шевченка стане заклик до боротьби за Україну. Складність полягає у тому, що нині кожний українець має сам визначити своє місце у боротьбі і, помолившись не скверними устами, спокійно, твердо, планомірно, без розчарувань (це елемент психологічної війни) утверджувати національні інтереси. Дрібниць у цій святій справі немає.

14 березня 1861 року колезький радний Михайло Лазаревський згідно з описом, за дорученням спадкоємця, “принял в свое распоряжение” особисті речі геніального українця: годинник, три нитки коралів, дві обручки, хрестик, картини, срібну чайну, ложку, лампу, диван, шапку, кобеняк, два капелюхи, туфлі...Зверніть увагу, на приписку “Все вещи подержаные”. Оцінили майно в 159 рублів. Не побачили, не зрозуміли вартості безцінних духовних скарбів, які дарують Україні безсмертя.

А ми з вами розуміємо?

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ВОЗЬНИЙ В.І. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 321.01:340.114

Державно-правові та політичні погляди Тараса Григоровича Шевченка досліджувались у працях цілої когорти українських учених, зокрема Я. Браїніна [1], О.Ф. Скакун [2], О.Л.Копиленка [3], В.Г. Сокурєнка [4], О.І. Салтовського [5], Ю.О. Нестеренко. Особливо слід відзначити визначного дослідника творчості Тараса Шевченка історика української літератури академіка С.О. Єфремова. Упродовж тридцяти років наукової праці над вивченням творчості визнаного наукового генія він написав понад 100 статей, рецензій, наукових розвідок, присвячених творчому і життєвому шляху Т.Г. Шевченка. Виняткове місце займають праці С.О. Єфремова, видані окремими книжками та його розділи про Тараса Шевченка в “Історії українського письменства” [6].

За радянських часів Тараса Шевченка характеризували як революціонера-демократа. Зазначимо, що на сьогодні також багато тверджень про нього потребують спростування. Так, скажімо, російський дослідник К.В. Харабет у праці “Политико-правовые воззрения Т.Г. Шевченко” відзначає, що саме під впливом Кирило-Мефодіївського товариства остаточно сформувались суспільно-правові погляди Т.Г. Шевченка [7, с. 70]. Це не зовсім відповідає дійсності. Проте “заслуга членів Кирило-Мефодіївського товариства полягає в тому, що вони, врахувавши уроки світового досвіду і спроєктувавши передові західноукраїнські ідеї на український ґрунт, сформували основні постулати українського національного відродження, визначили форми та методи досягнення поставленої мети” [9, с. 233].

Державницькі погляди Тараса Шевченка формувались на основі природного права, спрямованого на захист пригнобленого народу. “Інтерес до природно-правових ідей у Т.Г. Шевченка зумовлений тими ж причинами, які викликали до життя вчення Дж. Локка, Г. Гроція, Т. Гобса та інших теоретиків природного права, а саме нагальною потребою зміни соціального буття” [9, с. 320–321]. Водночас зазначимо, що у творах національного пророка немає

цілісної політичної концепції, йдеться про погляди на окремі проблеми державності, соціально-політичних відносин, суспільного ладу в цілому. Як відзначає О.Ф. Скакун і Н. Крестовська, “політичні та правові аспекти творчості Т.Г. Шевченка жодною мірою не можна розглядати як розгорнуту політико-правову доктрину, тобто як цілісне науково сформульоване вчення про державу і право” [11, с. 4]. Майбутнє України, за Тарасом Шевченком, пов’язане не з буржуазно-правовим ладом, а із самоуправлінням народу, з громадською, колегіальною формою реалізації влади як гарантією від свавілля властителів. У підґрунтя самоуправління народу він поклав суспільну власність і, передусім, власність на землю.

Своєрідним ідеалом мислителя Шевченка була демократична республіка – суспільство із самоврядуванням народу, колегіальною формою реалізації влади. Основою цього ідеалу була ідея народного повстання, кінцевою метою якого мало бути встановлення демократичної республіки. Однією з важких умов побудови такої держави була правова реформа після насильницької зміни форми державного устрою. Гарантом від сваволі, вважав він, повинен бути “праведний закон”, що розглядається як синонім правди і справедливості. Але закон, який діє в державі, де існує нерівність, не може бути праведним. Поряд із різко критичним ставленням Тараса Шевченка до абсолютної монархії, він не абсолютизує й буржуазно-республіканський лад, класифікує його як далекий від інтересів трудящого люду. Адже закон, прийнятий експлуататорською владою, не може сприйматися як “справедливий”, тому що він не відповідає людським цінностям. Саме тому “Т.Г. Шевченко гостро виступав проти будь-яких форм деспотизму і поневолення народу, осуджував системи імперського законодавства і судочинства, що захищають інтереси панівних класів; закликав до боротьби за національне і соціальне визволення, соціальну рівність, політичні свободи, що ґрунтуються на вселюдській справедливості; до самоуправління народу й колегіальної форми реалізації влади, ліквідації національного гніту й утвердження державної самостійності українського народу; до встановлення рівноправності слов’янських народів, справедливого життя всіх людей на землі” [11, с. 320].

Очевидно й те, що погляди Тараса Шевченка, виражені у його творах, не всіма сприймаються позитивно і сьогодні. Так, К.В. Харабет відзначає, що багато творів “політичної лірики” самородка української нації об’єктивно сприяли всплеску українського націоналізму як в сучасну епоху, так і стосовно подій ХХ століття [7, с. 72]. Загалом уявлення К.В. Харабета про націоналізм, як зауважує О.Ф. Скакун, є виключно негативним, марксистським, хоча б мало розглядатися у загальноприйнятому в сучасній політології значенні – як аксіологія нації. Інакше кажучи, як повага до такого народу, до котрого належить індивід, як вірність йому, як прагнення до збереження його самобутності і процвітання сьогодні і в майбутньому [11, с. 5].

Отже, державно-правові погляди Тараса Шевченка заслуговують на глибоке наукове вивчення. Вони, безумовно, справили вагомий вплив на розвиток визвольних ідей, національної самосвідомості українського народу, на формування української інтелігенції, здатної до боротьби за ідеали соціальної, політико-правової та національної свободи. У його політичних поглядах, вочевидь, поєднувались ідеї революційності, демократизму і державної самостійності України.

1. *Брайнін Я.* Критика законності царської Росії в творах Т.Г. Шевченка / Я. Брайнін // Радянське право. – 1964. – № 6. – С. 20–25.
2. *Скакун О.Ф.* Политическая и правовая мысль на Украине (1861-1917): [монография] / О.Ф. Скакун. – Х.: Изд-во при Харьков. ун-те изд. объедин. “Вища школа”, 1987. – 159 с.
3. *Копиленко О.Л.* Політико-правові ідеї Т. Шевченка та І.Франка в сучасній ідеологічній боротьбі / О.Л. Копиленко. – К.: Наукова думка, 1990. – 116 с.
4. *Сокуренко В.Г.* Общественно-политические взгляды Т.Г. Шевченко (К 170-летию со дня рождения) / В.Г. Сокуренко // Советское государство и право. – 1984. – № 9. – С. 110–118.
5. *Салтовський О.І.* Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) / О.І. Салтовський. – К.: Парапан, 2002. – 396 с.
6. *Єфремов С.О.* Історія українського письменства / худож. оформл. В.М. Штогриня. – К.: “Феміна”, 1995. – 688 с.
7. *Харабет К.В.* Политико-правовые воззрения Т.Г. Шевченко / К.В. Харабет // Российская юстиция. – 2008. – № 5. – С. 69–72.
8. *Юрій М.Ф.* Історія світової та вітчизняної культури. – К.: Дакор, 2007. – С. 408.
9. *Бойко О.Д.* Історія України. – К.: Академвидав, 2008. – С. 229–233.
10. *Скакун О., Крестовська Н.* До питання про політичні та державно-правові погляди Т.Г. Шевченка (відгук на статтю К.В. Харабета) // Юридична Україна. – 2010. – №1. – С. 4–9.
11. *Мироненко О.М., Горбатенко В.П.* Історія вчень про державу і право.-К.: Видавничий центр “Академія”, 2010. – С. 320–321.